

پیش‌سخن ویراستار

رودکی پژوهی در تاجیکستان بیشتر از ایران جدی گرفته شده است. پیشگامی سعید نفیسی و اثر فاخر و تحقیقی او، محیط و احوال و آثار رودکی (چاپ اول، تهران)، و نیز تلاش اخیر دکتر علی رواقی را برای سروده‌های رودکی البته در نظر دارم. منظورم کار مستمر و دغدغه‌رودکی و زنده نگه داشتن یاد و نام آدم‌الشعراست که قبل و بعد از فروپاشی اتحاد شوروی دست از سر تاجیکان برنداشته است. اگر گورجای رودکی کشف شد و اگر با آزمایش‌های فنی و کارشناسانه توسط دانشمندان اتحاد شوروی بر روی جمجمه کشف شده از ناحیه پنجرود صورت گرفت و در نتیجه با خاطر جمعی بنایی در دیهه رودک به عنوان آرام‌جای رودکی بر پا گردید، اگر بعدها سرودها و نمایشنامه‌ها بر اساس زندگی و شعر رودکی به اجرا درآمد، اگر بزرگ‌ترین و مهم‌ترین خیابان شهر دوشنبه بعد از فروپاشی رودکی نامیده شد، اگر منطقه حاصلخیز و پرآوازه‌ای در سرزمین تاجیکستان به نام «ناحیه رودکی» نامگذاری شد، اگر انستیتوی زبان و ادبیات آکادمی علوم تاجیکستان «انستیتو زبان و ادبیات رودکی» نام گرفت، اگر در دل کتابخانه ملی فردوسی در شهر دوشنبه «کتابخانه کوچک اما سرشار از متن‌های فارسی به نام «رودکی» راه‌اندازی شد، اگر یادمان رودکی در پارک مرکزی دوشنبه که قبلاً به نام لنین نامبردار بود جای و کل مجموعه «باغ رودکی» نام گرفت، اگر با همت گروهی از دانشوران طرح دانشنامه بزرگ رودکی به جریان افتاد،

که هنوز هم در جریان است و ده‌ها اگر و مگر کوچک و بزرگ دیگر همه را می‌توانیم گوشه‌ای از دلبستگی دانشوران و مردمان تاجیک و اخیراً دولت تاجیکستان به استاد رودکی بدانیم.

از میان دانشوران دوره‌های اخیر تاجیکستان زنده‌نام رسول هادی‌زاده (درگذشته سوم آوریل ۲۰۱۱) درد و دغدغه خاصی برای ترویج رودکی شناسی داشت. او علاوه بر بررسی کوشش‌های عینی و یوکوبوفسکی در خصوص آرام‌جای رودکی سال‌ها مدیر انستیتو زبان و ادبیات رودکی آکادمی علوم تاجیکستان بود: مجموعه اشعار رودکی را با کمک شاگرد و همکارش علی محمدی خراسانی گردآوری و منتشر کرد. چندین مقاله در مورد اشعار و اندیشه‌های رودکی نوشت، بنا داشت که طرحی نو برای زندگی‌نامه و حیات و نقش فرهنگی رودکی درافکند و به این منظور مطالعات وسیعی را آغاز کرد، که متأسفانه بیماری منتهی به مرگ به او مجال نداد که این کار بزرگ را به سرانجامی نیک برساند.

آنچه در این کتابچه آمده، در واقع مدخل ورود به آن مطالعات می‌تواند باشد که مدت‌ها بلامتکلیف و چاپ‌ناشده برجای مانده بود. در سفری که به تاجیکستان داشتم دوست فاضلم دکتر فریدن هادی‌زاده، فرزند دانشمند آن زنده‌نام، از وجود یادداشت‌هایی بازمانده از پدر بزرگوارش، که سال‌ها به دوستی و یک سال هم به همکاری با او در مرکز خراسان‌شناسی مشهد سرفراز بودم، اشاره کرد. چون مطمئن شدم که جایی چاپ نشده خواستم آن یادداشت‌ها را برای من بفرستد، که فرستاد. با مروری بر این یادداشت‌ها، که خوشبختانه با دست خود او به خط نیاکان نوشته شده بود، دیدم نکته‌های ذی‌قیمت و نادانسته‌ای دارد که هرچند ناقص و در حکم مقدمه‌ای بر یک تحقیق مفصل است، با این حال می‌ارزد که به زبان فارسی - تاجیکی چاپ شود و در اختیار علاقه‌مندان به شعر و اندیشه رودکی و دوستداران تحکیم فرهنگی میان ایران و تاجیکستان قرار گیرد.

این بود که پس از مروری اجمالی و اطلاع بر آن نکته‌ها و به‌ویژه برخی اطلاعات مربوط به چگونگی کشف اسناد کوه مغ و آنچه در مورد وضعیت تاریخی ولایت سغد و

اهمیت تاریخی و باستانی پنجکنت در سده‌های اول هجری آمده و یا شرح تفصیلی پیدا شدن قبر رودکی با تلاش‌های کسانی امثال صدرالدین عینی و یوکوبوفسکی که به خط فارسی کمتر در دسترس خوانندگان بود، همگی بر ضرورت انتشار آن دلالت می‌کرد. البته ممکن است تصور شود برخی اطلاعات مثل آنچه در مورد شعر فارسی پیش از رودکی آمده، تکراری و برای اهل تحقیق در ایران فاقد تازگی لازم باشد، با این حال کلیت کار می‌توانست از نگاه خواننده فارسی‌زبان سودمند باشد.

متن این یادداشت‌ها به قلم استاد هادی‌زاده و به‌ویژه منقولاتی که از صدرالدین عینی آمده بیشتر برای مخاطب تاجیک و عمدتاً با استفاده از مصطلحات و با ساختار زبان تاجیکی نوشته شده بود؛ همین امر می‌توانست سبب شود که خواندن متن برای خوانندگان ایرانی که با برخی مصطلحات و تعبیرات تاجیکی و بعضاً روسی، آشنا نباشند رغبت‌انگیز نباشد. روی این اصل و برای هموار شدن نثر کتاب برای خوانندگان ایرانی پیرایش فارسی‌گرایانه‌ای در برخی از جملات و تعبیرات به عمل آوردم که امیدوارم به منظور اصلی نویسنده آسیب زیادی نرسانده باشم. چند مورد از تعبیرات تاجیکی و روسی را که متوجه نمی‌شدم دوستانم دکتر فریدون و رامین هادی‌زاده کمک کردند که هم از این بابت و هم برای طرح اصل موضوع از ایشان تشکر می‌کنم و به روان دوست دانشمند و نازنینیم پروفسور رسول هادی‌زاده درود می‌فرستم. بعد از آنکه متن بازمینی و پیراسته شد از رامین هادی‌زاده، نواده فاضل و گرانقدر آن زنده‌یاد، خواستم که او هم متن را بخواند و نکته‌هایی اگر به نظرش می‌رسد یادآوری کند. رامین هم برخی از اصطلاحات را برایم توضیح داد و معادل شمسی تاریخ‌های میلادی را کنارش گذاشت، زیرنویس‌های روسی را چک کرد و بر سر هم به بهبود این متن کمک کرد. به این دلیل و برای نوشتن مقدمه کوتاه و دلپذیری که بر این کتاب نوشت و پس از این می‌آید، از او هم سپاسگزارم.

محمد جعفر یاحقی

مونترآل کانادا / ۱۰ جولای ۲۰۲۴